

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

18(27)

2018

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

LI VILNIUS 2018

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – mokslinis etnologijos ir socialinės ir kultūrinės antropologijos žurnalas. Jame spausdinami recenzuojami straipsniai, konferencijų pristatymai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas pristato mokslo aktualijas ir skatina teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Lithuanian Ethnology: Studies in Social Anthropology and Ethnology – is a peer reviewed journal of ethnology and social and cultural anthropology. It publishes articles, conference presentations, book reviews and review articles, which may be in Lithuanian or English, primarily focused on Lithuania, Central and Eastern Europe. The journal represents current debates and engages in methodological discussions.

REDAKCIŅĖ KOLEGIJA / EDITORIAL BOARD

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius / Editor-in-Chief)

Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Auksuolė Čepaitienė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Jonathan Friedman

Kalifornijos universitetas / University of California, San Diego, USA

Jonathan Hill

Pietų Ilinojaus universitetas / Southern Illinois University, Carbondale, USA

Neringa Klumbytė

Majamio universitetas / Miami University, Ohio, USA

Ullrich Kockel

Heriot-Watt universitetas / Heriot-Watt University, Edinburgh, UK

Orvar Löfgren

Lundo universitetas / Lund University, Sweden

Jonas Mardosa

Lietuvos edukologijos universitetas / Lithuanian University of Educational Sciences, Vilnius, Lithuania

Žilvytis Šaknys

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

REDAKCIŅĖS KOLEGIJOS SEKRETORĖ / EDITORIAL ASSISTANT

Danguolė Svidinskaitė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Leidyklos adresas / Address of the Publisher: Redakcinės kolegijos kontaktai / Editorial inquiries:

Lietuvos istorijos institutas

Tel. / Phone: + 370 5 262 9410

Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius

El. paštas / E-mail: etnolog@istorija.lt

www.istorija.lt

vytis.cubrinskas@vdu.lt

Žurnalas registruotas / The Journal indexed in:

European Reference Index for the Humanities (ERIH)

EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Humanities International Complete,

SocINDEX with Full Text; Modern Language Association (MLA) International Bibliography

Leidybą finansavo Lietuvos mokslo taryba pagal Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą (Sutartis Nr. LIP-078/2016)

TURINYS / CONTENTS

Pratarmė (<i>Vytis Čiubrinskas</i>)	5
Editorial (<i>Vytis Čiubrinskas</i>)	7

Straipsniai / Articles

Chris Hann

Ritual and Economy: From Mutual Embedding to Non-Profit Festivalisation in Provincial Hungary	9
Ritualas ir ekonomika: nuo abipusės nesuprekinotos ekonomikos iki nevyriausybinės festivalizacijos provincinėje Vengrijoje. Santrauka	33

Rasa Paukštytė-Šaknienė

Kaimynystės ryšiai šių dienų kultūroje: atvejais iš Vilniaus apylinkių	35
Neighbourly Ties in Contemporary Culture: Cases from the Vilnius Area. Summary	59

Darius Daukšas

Tarp tapimo norvegu ir buvimo lietuviu: Norvegijos lietuvių pilietybės sampratos	63
Caught between Becoming a Norwegian and Staying a Lithuanian: Concepts of Citizenship among Lithuanian-Norwegians. Summary	85

Jolanta Kuznecovienė

<i>Gyvenimas ant sūpuoklių</i> : lietuvių diasporos antrosios kartos identiteto dilemos	87
<i>On the Swings</i> : Identity Dilemmas of the Second-Generation Lithuanian Diaspora. Summary	107

Audronė Daraškevičienė

Vaiko auklėjimas šiuolaikinėje Lietuvoje: tėvų požiūris	109
Bringing up a Child in Contemporary Lithuania: Parental Attitudes. Summary	127

Žilvytis Šaknys

Valstybės (Tautos) švenčių formavimo ypatumai 1918–1940 m. Lietuvoje ...	129
State (National) Holidays in Lithuania between 1918 and 1940. Summary	151

Diskusijų forumas / Forum

Christian Giordano

- From Political Subjectivity to Political Intentionality: The Predominance
of Society over the Individual 155
- Nuo politinio subjektyvumo iki sąmoningumo: visuomenės
dominavimas prieš individą. Santrauka 170

Mokslinis pranešimas / Special Lecture

Orvar Löfgren

- Mano ar mūsų? Namai kaip moralinė ekonomika 173

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

- Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas. B. Kulnytė,
E. Lazauskaitė (sud.) (*Auksuolė Čepaitienė*) 197
- Jonas Vitartas (Jan Michał Witort, 1853–1903). Rinktiniai raštai 1.
A. Čepaitienė (sud.) (*Venantas Mačiekus*) 202
- Gražina Žumbakienė. Senieji Lietuvos gėlių darželiai: kvapnūs,
puošnūs, gydantys (*Loreta Martynėnaitė*) 206
- Etnografija. Metraštis 26 [skirta V. Miliui]. E. Lazauskaitė,
Ž. Šaknys (sud.) (*Auksuolė Čepaitienė*) 208

Konferencijos / Conferences

- Amerikos antropologijos asociacijos 116-asis forumas Vašingtone
(*Vytis Čiubrinskas*) 213
- EASA 15-oji konferencija Stokholme (*Auksuolė Čepaitienė, Vytis Čiubrinskas*) ... 216
- AABS konferencija 2018 (*Audronė Daraškevičienė, Vida Savoniakaitė,
Skaidrė Urbonienė*) 219
- III nacionalinė doktorantų konferencija „Veritas Ethnologica“
(*Vaida Rakaitytė*) 222

Sukaktys / Anniversaries

- Petrui Kalniui – 70 (*Žilvytis Šaknys*) 225

In Memoriam

- Netekome Marijos Mastonytės-Miliuvienės (*Žilvytis Šaknys, Petras Kalnius*) ... 229

kas, atmintyje ne vienas prisimins kaimo aplinkoje ar prosenelių, senelių sodybos gėlių darželyje matytus, užuostus augalus. Įdomu ir tai, kad turbūt kiekvieno Lietuvos etnografinio regiono skaitytojas gali rasti savo regionui būdingus vartojamus augalų pavadinimus. Kaip ir ankstesniuose skyriuose, čia tekstui gyvumo ir lengvumo suteikia pateiktų gausiai cituojamos mintys.

Paskutiniuose knygos skyriuose autorė labai trumpai supažindina su gėlių darželio priežiūros ypatumais (p. 162–163). Darželio gėlių skynimas, merkimas, taip pat ir jų naudojimas pagal papročius bei apeigo-

se (per vardadienius, vestuves, laidotuves (p. 164–173)) anuomet buvo įprastas reiškinys.

Pažintis su G. Žumbakienės knyga apie XIX a. pabaigos–XX a. pirmosios pusės sodybų gėlių darželius – etninės kultūros ir gamtos bendrąjį paveldą – yra vertinga etnologams, muziejaininkams, botanikams, visuomeninių erdvių želdinių kūrėjams. Tai, galima sakyti, etnografinis šaltinių rinkinys, puikus praktinis vadovas visiems, norintiems prisidėti prie gyvosios tradicijos tęstinumo, etninio kultūrinio paveldo puoselėjimo ir sklaidos.

Loreta Martynėnaitė

Europos Parlamento lankytojų centras

Etnografija. Metraštis 26 [numeris skirtas Vacio Miliaus 90-ųjų gimimo metinių minėjimui]. Elvyda Lazauskaitė, Žilvytis Šaknys (sud.). Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2016. 264 p.: iliustr.

Lietuvos nacionalinio muziejaus metraščio *Etnografija* dvidešimt šeštas numeris skirtas šviesios atminties etnologo profesoriaus Vacio Miliaus 90-ųjų gimimo metinių minėjimui. Jį sudarė Elvyda Lazauskaitė (Lietuvos nacionalinis muziejus) ir Žilvytis Šaknys (Lietuvos istorijos institutas, Etnologijos ir antropologijos skyrius). Metraštyje publikuojami straipsniai, parengti Lietuvos nacionalinio muziejaus konferencijos „Profesoriui Vaciiui Miliui – 90“ pranešimų pagrindu. Straipsniuose aptariama V. Miliaus (1926–2005) asmenybė, jo gyvenimo faktai ir mokslinis indėlis. Jo veikla, siekiai, entuziazmas, darbų aprėptys, palikimas Lietuvos etnologijai ir etnografijai yra neįkainojami, primenan-

tys daugybę svarbių įvykių ir momentų. V. Milius buvo etnologas ir etnografas, profesorius ir kraštotyros judėjimo aktyvus palaikytojas, etnologinės akademinės aplinkos ir mokslinės metodologijos puoselėtojas, knygos mylėtojas ir etnologijos bibliografijos sudarytojas, bendravęs su daugybe kolegų visoje Lietuvoje ir kitoje šalyse. V. Miliaus atminimui 2016 m. lapkričio 22 d. gimtajame Šauklių kaime, Skuodo rajone atidengta atminimo lenta. Tą pačią dieną Skuodo rajono savivaldybės Romo Granausko bibliotekoje įvyko konferencija jo 90-osioms gimimo metinėms paminėti. 2016 m. gruodžio 8 d. ta proga surengta konferencija įvyko Lietuvos nacionaliniame muziejuje Vilniuje ir buvo išleistas šis Lietuvos nacionalinio muziejaus metraščio *Etnografija* tomas.

V. Miliaus etnologinis palikimas yra svarus. V. Milius buvo ir vienas iš nedaugelio Lietuvos etnologų ypač vertinusių ir puoselėjusių mokslinį bendravimą ir bendradarbiavimą. Tai jam buvo Lietuvos etnologijos plėtros, sklaidos ir etnografinės

veiklos skatinimo pagrindas. Tai byloja visas jo gyvenimas ir šio leidinio straipsniai. Juose gana daug vietos skiriama kraštotyros veiklai, kuriai jis buvo atsidavęs ir kurią vertino kaip etnografinę siekdamas pritraukti žmonių ir plėtoti šia metodologija pagrįstą mokslinį gyvenimo pažinimą. Anot Irenos Seliukaitės, V. Miliaus gyvenimas buvo glaudžiai susijęs su kraštotyra ir Lietuvos kraštotyros draugija. Ji pabrėžia, kad V. Milius kartu su kitais aktyviais jos talkininkais Norbertu Vėliumi, Aloyzu Vidugiriu, Antanu Tyla, Rimvydu Kunsku nulėmė, kad būtų tęsiamos tarpukario regioninių kraštotyros draugijų tradicijos, tarp jų ir etnografinės. Jie organizavo ekspedicijas, leido leidinius ir sovietmečiu, ir po Nepriklausomybės. Jonas Mardosa kitame straipsnyje aptaria, kaip V. Milius, dirbdamas Vilniaus universitete, aktyviai dalyvavo universiteto Kraštotyros mokslinio būrelio veikloje, 1957–1960 m. buvo jo moksliniu vadovu, veiklą kreipė etnografinių tyrimų linkme. Venantas Mačiekus pasakoja apie jo savanorišką vadovavimą Vilniaus universiteto kraštotyros klubo *Ramuva* etnografams 1976–1995 m. ir jų konsultavimą metodikos klausimais. V. Miliaus rūpestis skatinti etnografinę veiklą apėmė ir muziejinį interesą, tiek kaupiamąjį, tiek tiriamąjį, tiek ir pačią etnografinio muziejaus idėją. Eligijus Juvencijus Morkūnas pabrėžia V. Miliaus indėlį kuriant Lietuvos liaudies buities muziejų, skatinant muziejininkus imtis tiriamojo darbo, patariant kolekcininkams ir kraštotyros muziejams. Šiame leidinyje publikuojamas ir V. Miliaus Vilniaus etnografinio muziejaus 1949 m. ekspedicijos Švenčionių ir Zarasų apskrityse dienoraštis. Jos metu buvo renkama įvairi etnografinė medžiaga ir liaudiški materialinės kultūros kūriniai. Dienoraštis atskleidžia, kaip muziejinis interesas kaupti eksponatus tuo metu buvo neatskiriama etnografinės veiklos, apimančios dalyvavimą

stebint, renkant žodinę ir ikonografinę medžiagą, dalis. Čia gausu etnografinės informacijos, kaip V. Miliui įprasta, užrašytos lakoniškai ir tiksliai. Dienoraščius V. Milius rašė ir mokslinių kelionių į kitas šalis metu – leidinyje publikuojami 1967–1968 m. etnografinės kelionės į Lenkiją ir 1989 m. kelionės į JAV dienoraščiai.

Leidinio straipsniai, gal kiek epizodiškai, pasakoja V. Miliaus mokslinę biografiją. Jie atskleidžia mokslininko iniciatyvas, etnografinį patriotizmą, užsispyrimą ir veiklumą, susidūrimus su institucijomis ir tylius bandymus jas apeiti. Visa tai, kas moksliniuose straipsniuose ir monografijose paprastai lieka nematoma ir galbūt žinoma tik artimiausiems kolegoms. Kartu jie atskleidžia ir nedidelę dalį istorijos, kaip etnografija buvo puoselėjama Lietuvoje po Antrojo pasaulinio karo.

Leidinio pradžioje Elvyda Lazauskaitė ir Žilvytis Šaknys pateikia biografinių duomenų glaustai primindami V. Miliaus biografiją, pedagoginę ir visuomeninę veiklą, mokslinius kontaktus. Petras Kalnius pabrėžia, kad V. Milius, nors didžiąją gyvenimo dalį praleido Vilniuje, buvo žemaitis, atsidavęs savo kraštui – Žemaitijai ir Lietuvai. Savo atkaklumu, darbštumu, pastangomis aprėpti kuo plačiau jis buvo panašus į kitus garsius savo kraštiečius. Aldona Vasiliauskienė supažindina su V. Miliaus moksline, organizacine ir administracine veikla 1990 m. Lietuvoje atkurtoje Lietuvos katalikų mokslo akademijoje, kurioje 1994 m. jis įkūrė savarankišką Etnologijos sekciją, dalyvavo organizuojant konferencijas, buvo leidinių redakcinės tarybos ir redakcinės kolegijos narys. Rasa Paukštytė-Šaknienė nagrinėja V. Miliaus bibliografinės medžiagos rinkimą ir publikavimą, veiklą, kuria jis buvo užsiėmęs visą savo gyvenimą. Ji pažymi, kad bibliografinių žinių rinkimas, sisteminimas ir sklaida prisidėjo prie etnologijos sričių klasifikacijos tobulinimo, etnologijos mokslo padėties

įvertinimo, raidos ir tęstinumo puoselėjimo, taip pat įtraukiant lietuvių etnologiją į tarptautinį mokslo pasaulį. Skaidrė Urbonienė aptaria V. Miliaus fotografinį palikimą pabrėždama jo kryždirbystės paveldą fiksuojančių fotografijų dokumentiškumą ir informatyvumą. Kiekvienas šio leidinio straipsnis paliečia įvairius V. Miliaus akademinės veiklos aspektus.

Prisimenant V. Milių visada kartu prisimenama jo žmona, žymi etnologė Marija Mastonytė-Miliuvienė, tą pačią 2016 m. gruodžio 8 dieną minėjusi savo 85-ąją gimtadienį. E. Lazauskaitė ir Ž. Šaknys straipsnyje apie V. Milių papasakoja ir trumpą M. Mastonytės-Miliuvienės (1931–2018) biografiją. Jų abiejų gyvenimai ir mokslinė veikla neišdildomai įprasminti Lietuvos etnologijoje. Jie, du etnologai, dalyvavę kuriant Lietuvos etnologiją po Antrojo pasaulinio karo, visą gyvenimą buvo vienas šalia kito, palaikė vienas kitą ir traukė kitus savo inteligentiškumu. V. Milius – judrus, aktyvus, pareigingas, kurio visur buvo pilna, tiriamąjį dėmesį skyręs žemdirbystei, verslams, amatams, maistui, laidojimo paminklams ir kryžiams, etnologijos istorijai. M. Mastonytė-Miliuvienė – tvirta, rūpestinga, jautri žodžio tikslumui, kupina bendravimo šilumos ir etnografinio pastabumo, tyrinėjusi valstiečių drabužius ir maistą. Du žymūs Lietuvos etnologai, daugybę bendro gyvenimo metų kartu praleidę etnografiniuose lauko tyrimuose, tada vadintuose ekspedicijomis, rinkdami medžiagą ir eksponatus. Jie buvo etnologų šeima; tarp etnologų ir antropologų šeimų yra nemažai. Bet jie gebėjo išsaugoti vienas kito mokslinį individualumą, nes abu į pasaulį žvelgė kiekvienas savo individualiu etnografo ir etnologo žvilgsniu. Ir jiems abiem iki pat gyvenimo pabaigos be galo rūpėjo Lietuvos etnologijos reikalai.

Mokslą plėtoja asmenybės ir individualūs mokslininkai. Tai yra viena dalis tie-

šios. Tačiau kita dalis tiesos – ne mažiau reikšminga yra tai, kad idėjos, domėjimosi kryptys ir metodologijos randasi ir yra puoselėjamos mokslo bendruomenėse. Tad iš tiesų mokslą puoselėja individai, kurie yra savosios akademinės bendruomenės nariai. Mokslas tuo pat metu yra individuali ir bendruomeninė veikla. Bendruomeniškumas čia yra ir institucinis, ir neformalus. Tai mokslinis gyvenimas, susidedantis ne tik iš darbo vietos, bet ir iš pokalbių, seminarų, konferencijų, kelionių, susitikimų, tarpasmeninio bendravimo, žinių, idėjų, metodikų, informacijos ir leidinių mainų bei sklaidos ir daugelio kitų dalykų. Visa tai sutelkia kolegas ir mokslininkus į bendrijas ir sukuria kelius, kuriais mokslinis smalsumas keliauja nuo vienos temos prie kitos, kelius, kuriais žinios ir idėjos sklinda tarp mokslo bendruomenių ir individų, atrasdamos vienos kitas, pildydamos, tikslindamos ir diskutuodamos. Taip žinios ateina ir pas žmones, ir į visuomenę. Tad judrioje, aktyvioje, bendraujančioje ir atviroje mainų ir abipusiškumo terpėje plėtojasi mokslinis kūrybingumas, naujos teorinės prieigos ir jų poreikis, formuojasi mokslinės mokyklos, institucijų užuomazgos ir mokslininkai. Akademinis bendravimas yra neformali terpė, pranokstanti formalius institucinius slenksčius, suburianti bendruomenę, transformuojanti asmeninius dalykinius interesus į bendruosius, skatinanti dinamišką idėjų apyvartą ir informacijos sklaidą, mintis ir žmones patraukiantį disciplinos ir metodologijos savitumą ir tęstinumą. Dažnai atrodo, kad akademinis bendravimas ir bendradarbiavimas yra savaime suprantamas dalykas, kaip pats gyvenimas. Ypač etnografams ir etnologams, nes jų praktinė tiriamoji veikla ir etnografiniai lauko tyrimai apima ir artimą buvimą kartu su kolegomis, studentais. Tačiau patirtis sako, kad gyvenime būna visai kitaip. V. Miliaus asmenybė ir pavyzdys,

pateiktas šiame leidinyje, jo straipsniuose ir net fotografijose, atskleidžia, kiek daug veiklos ir aktyvumo reikia įdėti siekiant burti žmones ir skatinti jų mokslinį žingeidumą ir plėtoti discipliną. Visais atvejais tai pastangos ne individualaus ir užsidariusio, bet aktyviai bendraujančio žmogaus.

V. Miliaus atminimui skirtas metraščio *Etnografija* dvidešimt šeštas numeris

nedrąsiai ir atsargiai prisiliedamas prie mokslininko asmenybės ir veiklos, kartu prisiliečia prie svarbių nesenos etnologijos istorijos momentų. Palinkėjimas etnologams ateičiai būtų mokslines biografijas vertinti ne vien tik kaip asmenybių atminimą, bet ir kaip disciplinos kolektyvinės istorijos dalį, kurioje tos asmenybės palieka ryškų pėdsaką.

Auksuolė Čepaitienė
Lietuvos istorijos institutas